

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

ΤΟ ΛΑΝΘΑΝΟΝ (ΑΝ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΟΝ)
ΤΟΠΙΚΟΝ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΚΟΥΤΟΥΝΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΠΡΟΣ ΑΝΕΥΡΕΣΙΝ ΤΟΥ

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Β' τόμου τοῦ ἔργου «ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΚΑΙ
ΜΑΡΤΥΡΙΑ» — Ἐκφρασις ἀγάπης καὶ τιμῆς εἰς τὸν Σεβ.
Μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ

Κ Ο Ζ Α Ν Η 1991

ΔΗΜΟΣΙΟΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΩΡΕΑ

Α.Χ. ΧΙΟΥΡΙΔΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΒΔΟΜΗΡΗΝ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός εισαγωγής 71424
Ημερομηνία εισαγωγής 8-4-95
Ταξινόμησης αριθμός 263.9

ΠΣΒ
ΡΛ

(122)

✓

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

ΤΟ ΛΑΝΘΑΝΟΝ (ΑΝ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΟΝ)
ΤΟΠΙΚΟΝ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΚΟΥΤΟΥΝΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΠΡΟΣ ΑΝΕΥΡΕΣΙΝ ΤΟΥ

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Β' τόμου τοῦ ἔργου «ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΚΑΙ
ΜΑΡΤΥΡΙΑ» – Ἐκφρασις ἀγάπης καὶ τιμῆς εἰς τὸν Σεβ.
Μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ

Κ Ο Ζ Α Ν Η 1991

ΤΟ ΛΑΝΘΑΝΟΝ (ΑΝ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΙΟΝ)
ΤΟΠΙΚΟΝ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΚΟΥΤΟΥΝΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΠΡΟΣ ΑΝΕΥΡΕΣΙΝ ΤΟΥ.

Ἀπεφάσισα, τελικῶς, νὰ ἀποδεχθῶ τὴν εὐγενικὴν πρόκλησιν συμμετοχῆς, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε καὶ εἰς ἐμένα ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως τοῦ τιμητικοῦ τόμου διὰ τὸν σεβασμιώτατον μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιον Λ. Ψαριανόν, διὰ δύο λόγους: 1) διότι ἤθελα νὰ προσφέρω τὸν πτωχὸν ὀβολόν μου, ἀφοῦ καὶ ὁ τιμώμενος ἱεράρχης προσεπάθησε νὰ μὲ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἔρευνάν μου διὰ τὸν ἐντοπισμὸν τοῦ εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα ἀναφερομένου βιβλιαρίου καὶ 2) ἐπειδὴ εὐελπιστῶ ὅτι τὸ μικρὸν τοῦτο δημοσίευσμά μου, ἴσως, νὰ ὀδηγήσῃ εἰς εὐτυχές τέλος τὴν 30ετῆ καὶ ἀπέλπιδα προσπάθειάν μου διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἑνὸς ἀντιτύπου τοῦ (περιβοήτου καταστάντος) τευχιδίου.

Εἶναι, ὅμως, καιρὸς νὰ διευκρινίσω πλέον περὶ ποίου θέματος, ἀκριβῶς, πρόκειται:

1. Μελετῶν καὶ ἀποδελτιῶνων (πρὸ τριῶν δεκαετιῶν), εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Ἀθηνῶν, τὸ σωζόμενον (ἐλλιπές) σῶμα τῆς ἐφημερίδος «Βέροια», ἡ ὁποία ἐξεδίδετο εἰς τὴν ὁμώνυμον πόλιν, πρὸ 60 ἐτῶν (δὲν πρέπει δὲ νὰ συγκρίνεται αὕτη μὲ τὴν νεωτέραν, ἐβδομαδιαίαν ἐφημερίδα, ἡ ὁποία κυκλοφορεῖ μέχρι σήμερα, μὲ τὸν αὐτὸν τίτλον, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1972), διεπίστωσα ὅτι, εἰς τὰ φύλλα 78/30.1.1927-86/3.4.1927 τῆς προαναφερθείσης ἐφημερίδος, ἐδημοσιεύθη τὸ κείμενον ἐνδιαφερούσης ὁμιλίας τοῦ τότε μητροπολίτου τῆς Βεροίας - Ναούσης Σωφρονίου Σταμούλη μὲ τὸν τίτλον: «Βεροιακός».

Συγκεκριμένως δὲ εἰς τὸ φύλλον 86/3.4.1927 ἐδημοσιεύθη ἡ τελευταία συνέχεια τῆς διαλέξεως ταύτης τοῦ ὡς εἴρηται μητροπολίτου, ὅπου ἀναφέρονται καὶ τὰ ἐξῆς: «4. Θεοδόσιος Κωπτούνιος, ἱατρός κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα ἐκδοὺς «εορτολόγιον διὰ τὴν Βέροϊαν τῆς Μακεδονίας», ἐσχάτως ἀποκαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Μ. Ι. Γεδεών».

Ἐκτοτε, κατέβαλα ἀόκνους καὶ συνεχεῖς προσπάθειάς διὰ νὰ ἐντοπίσω ἀντίτυπον τοῦ εορτολογίου τούτου, ἐξετάσας ὅσα στοιχεῖα εἶναι γνωστά, τόσον διὰ τὸν ἐκδότην τοῦ εορτολογίου Θεοδόσιον Κουτούνιον ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἐχρηματοδότησε καὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν «Συλλογιστικῶν κεφαλαίων» τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ (Βιέννη 1784), ὅσον καὶ τὰς πολυαριθμούς μελέτας τοῦ Μανουὴλ Ι. Γεδεών¹.

1. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης: α) Ὁ ὄσιος Ἀντώνιος, ὁ νέος, ἐκ τῆς μακεδονικῆς Βεροίας, βάσει ἀνεκδότων, βυζαντινῶν ἐγγράφων καὶ λανθανόντων στοιχείων, Βέροια 1965, σελ. 8,

2. Τέλος, εἰς τὸν τόμον 19 (1968) τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου ἐδημοσιεύθη μελέτη τοῦ Χρήστου Γ. Πατρινέλη (νῦν καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης), μὲ τίτλον: «Δημοσιεύματα Μανουῆλ. Γεδεών. Ἀναλυτικὴ ἀναγραφὴ», ἡ ὁποία ἀνετυπώθη καὶ ἰδιαιτέρως (1974). Ἐκεῖ (σελ. 82, α/α 661) μνημονεύεται καὶ μελέτημα τοῦ Μ. Γεδεών μὲ τίτλον: «Τοπικὰ ἑορτολόγια» καὶ γίνεται παραπομπὴ εἰς τὸ Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον, ἔτ. Ι', τόμ. γ' (1927) σσ. 209-215». Ὁ κ. Πατρινέλης εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ τὴν θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν μου (6.4.1972).

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν τίτλων κ.τ.λ. τῶν ἐκεῖ ἀναφερομένων 748 ἐργασίων τοῦ Μ. Γεδεών, ἐπιθανολόγησα ὅτι τὸ προαναφερθὲν δημοσίευμα θὰ πρέπει νὰ ἀνεφέρετο εἰς τὸ ἀναζητούμενον ἑορτολόγιον τῆς Βεροίας. Ἐρευνᾶ μου εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα (πωλήσεως καὶ παλαιῶν ἐκδόσεων) τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα, μετὰ πολλὰ, νὰ ἀνέυρω αὐθμερὸν τὸν τόμον τοῦτον μὲ τὸ δημοσίευμα τοῦ Μ. Γεδεών, εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦ κ. Δημ. Παπαδήμα, ὁ ὁποῖος καὶ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ φωτοτυπῆσω τὴν ἐργασίαν τοῦ Γεδεών.

3. Εἰς τὸ μελέτημά του ὁ ἐγκρατὴς συγγραφεὺς, κυρίως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐξεδήλωνεν ἀσυγκρατήτως τὴν εὐεξήγητον γαράν του, διότι, μὲ τὴν ἀνέυρεσιν τοῦ τοπικοῦ ἑορτολογίου τῆς Βεροίας, ἐπεβεβαιώνετο πλέον ἢ ἄποψις τὴν ὁποίαν διετύπωνεν εἰς τὸν «Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σύλλογον» (κατὰ τὸ 1896) καὶ ἐπανελάβεν ὕστερα καὶ εἰς τὸ «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» του (Κωνσταντινούπολις, 1899), συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν: «ἐκάστη μονή, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ κράτους, πολλῶ μᾶλλον ἐκάστη διοίκησις ἐκκλησιαστικῆ, εἶχε, καὶ δικαιούται

σημ. 1, ἐκ τῆς σελ. 7 («πρόλογος»). β) «Ἱστορία τῆς Βεροίας, τῆς πόλεως καὶ τῆς περιούχης», τόμ. 2ος, Βυζαντινοὶ Χρόνοι, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 169, σημ. 1. γ) Ἀνέκδοτος ἀκολουθία τοῦ νεομάρτυρος Ἀρσενίου, μητροπολίτου Βεροίας (14ος ἢ 15ος αἰ.), πρόλογος μητροπολίτου Βεροίας καὶ Ναούσης κ.κ. Παύλου, ἐκδ. τῆς μητροπόλεως Βεροίας καὶ Ναούσης ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 150 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 14 καὶ 8) «Περίγραμμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Βεροίας», Γρηγόριος Παλαμᾶς, 65 (1982) 159-181 (καὶ εἰς ἀνάτυπον, μὲ τὴν αὐτὴν σελιδαρίθμησιν) καὶ δὴ σελ. 177-178, παράγραφος 14. Ἐκεῖ ἀναφέρονται πληροφορίαι σχετικαὶ μὲ τοῦτο (τὸ τοπικὸν ἑορτολόγιον τῆς Βεροίας), ὡς καὶ διὰ τὰς καταβληθείσας προσπάθειαις διὰ τὴν ἀνέυρεσίν του. Πρβλ. καὶ τοῦ Ἰ δ ί ο υ, «Οἱ βιβλιοθήκας τῆς Βεροίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν», Ἑλληνικά, 24 (1971), 351-362 (καὶ εἰς ἀνάτυπον, μὲ τὴν αὐτὴν σελιδαρίθμησιν), ὅπου (σελ. 353) γράφονται τὰ ἐξῆς: «Στὸ Δημόσιον Γυμνάσιον Βεροίας βρῆκα (1960) ἀντίτυπο ἀπὸ τὸ ἀξιόλογο βιβλίον τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, Κεφάλαια συλλογιστικά... Βιέννα 1784». Δυστυχῶς, δὲν διεσώθη, εἰς τὴν Βέροian, ἀντίτυπον καὶ τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ὁ λόγος ἄλλου βιβλιαρίου τοῦ Θεοδοσίου Κουτσονίου - Κωτσονίου, καίτοι θὰ ὑπῆρχαν, προφανῶς, πλεῖστα ὅσα ἀντίτυπά του. Ἀσφαλῶς δὲ θὰ ἐκάησαν κατὰ μίαν τῶν πολλῶν πυρκαϊῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν μεγάλη μάλιστα καὶ διὰ τὰ εὐφλεκτα βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα.

νὰ ἔχη πάντοτε, καὶ πρότερον καὶ σήμερον, ἑορτὰς ἰδίας ἐπὶ μνήμη μνήμης ἀξίων γεγονότων, ἢ πρὸς τιμὴν ὁσίων ἀνδρῶν καὶ μαρτύρων νὰ ἔχη ἀκολουθίας ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς ταύταις, καὶ τυπικὰ τελετῶν ἴδια, ἀλλὰ καὶ εὐλογίγια ἴδια, οὐδαμῶς παρενοχλουμένη εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀγχιτερομένων ἐπισκόπων, πολλῶ μᾶλλον ὑπὸ τῶν μακρὰν αὐτῆς κατοικούντων» (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 209).

Ἐν συνεχείᾳ δέ, ὁ Μ. Γεδεών, ἀνέπτυσε περαιτέρω τὴν γνώμην του καὶ ἐπήγετο (σελ. 212-213) τὰ ἐξῆς: «Ἦδη δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς 11ῆς ἑκατονταετηρίδος ἔχομεν ἔντυπον μαρτυρίαν τοῦ δικαϊώματος τούτου μικρὸν βιβλίον, ὅπερ κατέστησέ μοι γνωστὸν ὁ φίλτατος διδάσκαλος τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μουσικῆς κ. Κωνσταντῖνος Ἀλεξάνδρου Ὑάχος. Τίτλον ἔχει τὸ Βιβλίον μακρότατον, ἀναπληροῦντα καὶ τὸν πρόλογον αὐτοῦ, ἐκτεινόμενον εἰς 21 στίχους, ἔχοντα δ' οὕτως: Ἑορτολόγιον / διὰ τὴν Βεῤῥοίαν / τῆς Μακεδονίας» / Ἑορτολόγιον παντότεινον περιέχον τὰς πλεον / ἐπισήμους ἑορτὰς ὅλου τοῦ χρόνου ἐξόχως, / καὶ κάποιαις, ὅπου κατὰ τόπους ἑορτάζον/ται, ἔχουν ὅποιου Ἀγίου, εἶναι Ἐκκλησία / εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον πρέπει νὰ ἑορτάζη/ται ἐκεῖνος ὁ Ἅγιος, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ / ἐσημείωσα ὅσαι τοιαῦται ἑορτάζονται εἰς / Βεῤῥοίαν, καὶ ἄλλοῦ δὲν ἑορτάζονται μετὰ / νὰ μὴν ἔχουν τὰς Ἐκκλησίας των, καὶ ἡμεῖς / ταῖς ἑορτάζομεν μετὰ νὰ ἔχομεν τὰς Ἐκ/κλησίας των, καθὼς καὶ ἄλλοῦ ἑορτάζουν, / μερικαῖς, καὶ ἡμεῖς δὲ ταῖς ἑορτάζομεν / μετὰ νὰ μὴν ἔχομεν τὰς Ἐκκλησίας των, / εἶναι σημειωμένας ἀκόμη καὶ ὅσαις ἅπαν/ταχοῦ ἑορτάζονται.

Καταστρωθὲν καὶ ἐκδοθὲν διακόπου καὶ δα/πάνοις παρὰ τοῦ ἐκ Βεροίας Θεοδοσίου / ἱατροῦ τοῦ καὶ Κουτουνίου».

Καὶ συνέλιξε, γράφων (σελ. 213) καὶ τὰ κάτωθι:

«Θεοδόσιος ἱατρός ὁ Κουτουνίας ὁμολογεῖ ἑαυτὸν ἐργάτην τοῦ διδασκτικοῦ τούτου, δι' ἐμὲ τοῦλάχιστον, βιβλίου, σελίδας 29 εἰς σχῆμα 16ον ἀριθμοῦντος. Στερεῖται, δυστυχῶς, σημειώσεως ἔτους τε καὶ τόπου ἐκδόσεως, ἀλλὰ τὰ ψηφία δεικνύουσι τυπογραφεῖον Νικολάου Γλυκῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων φρονῶ ὅτι ἐξετυπώθη πρὸ τοῦ ἔτους 1800, ἴσως δὲ καὶ πρὸ τοῦ 1790»².

Κατόπιν, παρῆγε τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας κατάρθωσε νὰ συλλέξη διὰ τὸν Θεοδόσιον Κουτουνίου καὶ ἔψεγε τοὺς Βρετόν, Ζαβίραν, Δεκιγάλλαν, Ἀναστάσιον οἰκονόμον Ἀμπελακίων, Δημητρακόπουλον καὶ Σάθαν, κυρίως δὲ τοὺς δύο τελευταίους καὶ ἰδίως τὸν Σάθαν, διότι δὲν ἔγραψαν περὶ τούτου, καίτοι ἀνέφερον αὐτὸν ὁ Ἀθανάσιος ἱερομόναχος ὁ Πάριος, μνημονεύων τὴν ἐκδόσιν του περὶ τῶν «Συλλογιστικῶν κεφαλαίων» τοῦ Μάρκου Εὐγενι-

2. Δὲν συμπεριλαμβάνεται, ὅμως, τὸ βιβλίον-φυλλάδιον τοῦτο εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε γνωστούς καταλόγους αὐτοῦ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου. Βλ. Γιώργου Βελουδῆ, *Τὸ Ἑλληνικὸ τυπογραφεῖον τῶν Γληκῶνων στὴ Βενετία (1670-1854)*, Ἄθῆνα [1987], μετὰφρασις τοῦ ἰδίου, ἐκ τῆς γερμανικῆς, ἀρχικῆς ἐκδόσεως (1974).

κοῦ (:«Ἐπιτομή τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων», 1806, σελ. 180, ὑποσημείωσις), ὅπως μνημονεύεται οὗτος καί εἰς τὸν Α' τόμον τῶν *Συγγραμμάτων ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Οἰκονόμου συγγραμμάτων*, Ἀθῆναι 1862, σελ. 591.

Ἦστερα, ἔγραφε καί τὰ ἐξῆς (σελ. 213-215), ὁ Μ. Γεδεών: «μανθάνομεν λοιπὸν ὅτι καί φιλογενῆς ἦν ἀνὴρ καί εὐσεβῆς ὁ Θεοδόσιος, τὰ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ κεφάλαια συλλογιστικὰ μεταγράψας ἀπὸ χειρογράφου τῆς ἐν Βενετίᾳ βιβλιοθήκης· ἐπειδὴ δέ, καθ' ἃ γράφει Γεώργιος ὁ Βεντότης ἐν προλόγῳ τῶν Κεφαλαίων, ὁ Θεοδόσιος ἀπέστειλε ταῦτα πρὸς τὸν Εὐγένιον Βούλγαριν εἰς Ἄγιον Ὅρος ἵνα τύποις ἐκδοθῶσιν ἐκεῖ, ὁ δὲ Εὐγένιος ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν τῷ 1759, ὅτε γινώσκονται (Σάθα Νεοελ. Φιλολογίας σελ. 605) θεθεμμένα τὰ θεμέλια τυπογραφίας ἑλληνικῆς ἐν τῇ μονῇ Λαύρας, ὅα συμπεράνωμεν ὅτι κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Θεοδόσιος ἦν οὐχὶ νεανίας, καί θά δεχθῶμεν αὐτὸν γεννηθέντα περὶ τὰ 1730-35. Ἐξεδόθησαν δὲ τὰ Συλλογιστικὰ κεφάλαια καί τὸ σύγγραμμα κατὰ ἀκινδυνιστῶν ὁμοῦ, τύποις Βεντότη, τῷ 1784, ἐν Βιέννῃ, εἰς μικρὸν βιβλίον, 12ου σχήματος, ἐκ σελίδων 117. Φρονῶ λοιπὸν ὅτι καί τὸ «Ἐορτολόγιον διὰ τὴν Βέρροϊαν» ἐξεδόθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1784-90 ἢ ἕως 1795, εἴπερ ἔζη ἔτι ὁ Κουτουίνιος.

Τὸ τοπικὸν ἐν τύποις «Ἐορτολόγιον διὰ τὴν Βεζρόϊαν τῆς Μακεδονίας» ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μηνός, ἢ 4 σελίδος, καί λήγει εἰς τὴν 27 σελίδα ἢ Φεβρουαρίου 29 «στὸν Βίσεκτον», δύο σελίδων ἔτι (28-29) περιεχουσῶν προσευχὰς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, εἰς τὴν Θεοτόκον καί εἰς τὸν φύλακα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς Ἄγγελον». Ἄρα τὸ Ἐορτολόγιον κατέχει τὰς σελίδας 4-27, δηλ. δύο δι' ἕκαστον μῆνα· δυστυχῶς ὁ Μάρτιος ἔχει δύο μόνον ἑορτὰς σημειουμένας, ὁ δὲ Ὀκτώβριος τέσσαρες, καί κατὰ ταύτας ἑωρτάζοντο μόνον οἱ 40 μάρτυρες καί ὁ Εὐαγγελισμὸς - ὁ Λουκᾶς Εὐαγγελιστῆς, ἢ ἁγία Ματράωνη, ὁ ἅγιος Δημήτριος, καί ὁ ἅγιος Νέστωρ, τῶν λοιπῶν ἁγίων ἀδοξολογητῶν μενόντων.

Μεταξὺ τῶν παραδόξως προσβαλλουσῶν τὴν ἀκοὴν ἑορτῶν τῶν βεζρόϊεων ἀριθμῶ μνήμην «τῆς Γοργοπήκο» καί «τῆς Ἁγίας Φωτίδας» = 16 καί 20 Αὐγούστου — «τῆς ἁγίας εἰ ἔρουσαλήμ» (γραπτὸν διὰ χειρὸς προστεθὲν εἰς τὴν 4 Σεπτεμβρίου), — «τοῦ ἀντιφωνητῆ» = 26 Δεκεμβρίου, καθ' ἣν ἡμέραν αἱ ἀρχαιότεραι Ἐκκλησίαι ἐπανηγύριζον τὰ ἐπιλόγια τῆς Θεοτόκου. Ἴσως δὲ παράδοξος καί μνεῖα «Ὅταν φωτίζουσι οἱ Παπάδες» = 5 Ἰανουαρίου, ἀντὶ νὰ σημειωθῇ ἡ παραμονὴ τῶν Θεοφανείων, ἀφοῦ καί αἱ λέξεις αὗται ἦσαν καί τότε συνήθεις εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦ χριστιανοῦ καί πάντοτε καταληπταί».

Ἀναδημοσίευσά δὲ σκοπίμως τὰ οὐσιωδέστερα σημεῖα τῆς ἐργασίας τοῦ Μ. Γεδεών, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων, δεδομένου ὅτι ὁ τόμος τοῦ ἡμερολογίου τούτου εἶναι δυσεῦρετος, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε (τὸ 1972) οὔτε εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην κ.ά.

4. Ἡ προσπάθειά μου περιστράφη κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν,

τυχόν, σωζομένου ἀντιτύπου τοῦ τοπικοῦ Ἑορτολογίου τῆς Βεροίας, εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Βιέννην, εἰς τὴν Βενετίαν, εἰς τὸ Βατικανόν, εἰς τὸ Παρίσι, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, εἰς τὴν Κοζάνην κ.ά., ἀλλὰ αὕτη δὲν ἐτελεσφόρησε.

Μετὰ τὸν ἐντοπισμὸν τῆς μελέτης τοῦ Μ. Γεδεών, ἡ ἀναζήτησις ἐγένετο καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιζώντων συγγενῶν τούτου, ὡς καὶ τοῦ Κ. Ψάχου, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἦσαν καρποφόρα, ἀφοῦ δὲν ἀπέδωκε καὶ ἡ παράλληλος προσφυγὴ εἰς τὴν διαμεσολάβησιν καὶ εἰς τὰς γνώσεις πλείστων ὄσων εἰδημόνων καὶ ἐπαιόντων ἐρευνητῶν³.

Τὸ θέμα, λοιπόν, μένει ἀνοικτὸν καὶ τὸ πρόβλημα-ἐρώτημα ὑπαρκτὸν καὶ σήμερα καὶ ἡ ἐλπίς ἐναποτίθεται πλέον εἰς τὴν καλὴν τύχην καὶ εἰς τὴν καλοπροαίρετον διάθεσιν τῶν μελετητῶν καὶ τῶν βιβλιοφίλων, ἀφοῦ, μάλιστα, κατεχωρίσθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ μελετήματος (τοῦ Μ. Γεδεών) καὶ εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας (1466-1800) τοῦ Θωμᾶ Ι. Παπαδοπούλου, ἡ ὁποία ἐξεδόθη εἰς τὴν σειρὰν τῶν Πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ συνεπῶς κατέστη αὕτη προσιτὴ πλέον εἰς τοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητάς⁴.

5. Ἡ ἀνεύρεσις ἀντιτύπου τοῦ τοπικοῦ Ἑορτολογίου τῆς Βεροίας θὰ εἶναι πολὺ ὠφέλιμος, διότι θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ ἀποκτήσωμεν χρήσιμους γνώσεις διὰ τὴν τοπικὴν ἀγιολογίαν ὡς καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν, ἰδίως τὴν ἐκκλησιαστικὴν, τῆς Βεροίας, ἀλλὰ καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς μητροπόλεως τῆς, ἀκόμη δὲ καὶ ἄλλων τόπων τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀφοῦ εἶναι δυνατὸν πολλὰ ἐκ τῶν ἐκεῖ δημοσιευμένων πληροφοριῶν νὰ χρησιμοποιηθοῦν συγκριτικῶς καὶ διὰ τούτους, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ πιθανῶς καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.

Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ σήμερα διασώζονται, εἰς τὴν Βέροικαν,

3 Ἐπιστολὴ μου (καθ' ὑπόδειξιν τοῦ κ. Λεάνδρου Βρανούση) εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Μ. Γεδεών Σοφίαν, ἔμεινε ἀναπάντητος. Ἐπισκεψίς μου δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς συζύγου τοῦ Κ. Ψάχου καὶ ἐπανειλημμέναι μου προφορικαὶ καὶ τηλεφωνικαὶ συζητήσεις, ὡς καὶ ἐπιστολαὶ μου (26.1. ἔως καὶ 24.11.1973), πρὸς τὴν ἀνεψιάν τῆς καὶ συνάδελφόν μου (δικηγόρον) κ. Ἐλένην Δουρογιάννη - Ντάλλα, δὲν εἶχαν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, ὅπως καὶ ἡ προσπάθεια τρίτων, εἰς ἀμοτέρας τὰς οἰκογενείας. (Βλ. τὰς ἀναφορὰς τούτων εἰς τὸ τέλος τῆς μελέτης μου, ὅπου, «Ἐπίμετρον», καταχωρίζονται ἀποσπάσματα σχετικῶν ἐπιστολῶν πολλῶν ἐρευνητῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἔγραψα).

4. Βλ. Θωμᾶ Ι. Παπαδοπούλου, Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία (1466 εἰ. - 1800), τόμος δευτέρος (παράρτημα), προσθήκαι - συμπληρώσεις - διορθώσεις, Ἀθῆναι 1986, Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμος 48 (1986), α/α 1154, σελ. 462-464, ὅπου ἡ παραπομπὴ (σελ. 212-213) πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς σελ. 212-215. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Θωμᾶν Παπαδόπουλον, καὶ ἀπ' ἐδῶ, διότι — ὡς γράφει — ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τοὺς τὴν βιβλιογραφικὴν ὑπόδειξιν μου (τῆς μελέτης τοῦ Μ. Ι. Γεδεών) καὶ κατεχώρισε ταύτην (κατὰ τὰ κρίσιμα σημεῖα τῆς) καὶ οὕτω κατέστησε κοινωνοῦς τοῦ προβλήματος τούτου ὅλους τοὺς ἀναγνώστας τοῦ πολυτίμου βιβλίου του (βλ. καὶ τὸ «Ἐπίμετρον» ταύτης τῆς μελέτης μου, ὅπου καταχωρίζεται, α/α 16, σχετικὴ καὶ ἀναλυτικὴ ἐπιστολὴ του).

ανάλογοι, προφορικά παραδόσεις, παράλληλοι συνήθειαι καὶ εἰδικὴ ὀνοματολογία περὶ τῶν τοπικῶς ἑορταζομένων ἁγίων⁵.

Πάντως, δὲν γνωρίζομεν ποῖον εἶναι τὸ ὑπόλοιπον περιεχόμενον τοῦ βιβλιαρίου τούτου, ἀφοῦ αἱ γενόμεναι ἀναφοραὶ τοῦ Μ. Γεδεών εἶναι ἐλάχισται. Εἶναι, λοιπόν, πιθανόν νὰ περιέχωνται εἰς τοῦτο καὶ ἄλλαι σημαντικαὶ πληροφορίες διὰ τὴν τοπικὴν ἀγιολογίαν, ἱστορίαν, τοπογραφίαν κ.τ.λ. τῆς Βεροίας, δεδομένου ὅτι τὸ πρῶσμα μελέτης ὑπὸ τούτου ἦτο περιορισμένον καὶ εἰδικόν, ἤτοι ἤθελεν οὗτος νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ἀπλῶς τὴν γνώμην του καὶ ἀνέφερε μόνον ὅσας ἐχρειάσθη πρὸς τοῦτο.

Ὁ συντάκτης καὶ ἐκδότης τοῦ τοπικοῦ Ἑορτολογίου, ὁ Βεροιεὺς Θεοδόσιος Κουτούνιος, ἦτο, προφανῶς, συγγενὴς τοῦ, περισσότερον γνωστοῦ ἱατροφιλοσόφου, Ἰωάννου Κωττούνιου, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη μὲν εἰς τὴν Βέροϊαν, ἀλλὰ ἐσταδιοδρόμησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν⁶.

Εἶναι δὲ πολὺ πιθανόν, ὅτι ὅταν θὰ ἀνευρεθῇ ἀντίτυπον τοῦ φυλλαδίου τούτου, καὶ τὸ ἀναγνώσωμεν ὀλόκληρον, θὰ ἀποκτήσωμεν —ὅπως ἐσημειώθη ἤδη— καὶ ἄλλας χρησίμους ἢ καὶ σπουδαίας εἰδήσεις καὶ διὰ τὴν τοπικὴν ἱστορίαν, ὅπως συνέβη καὶ μὲ μελέτημα ἄλλου, ἀξιολόγου, Βεροιεῶς, τοῦ Μητροφάνου Κριτοπούλου, σημαντικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως, διατελέσαντος δὲ καὶ Πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας⁷.

5. Βλ. Στέλιου Σβαρνόπουλου, «Οἱ ἅγιοι μὲ τὴ βεροιώτικη γραμματικὴ», ἐφημ. Βέροια, φύλλον 27/10.3.1973, σελ. 1 καὶ 4.

6. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, «Ἡ Βέροια (καὶ ὄχι τὰ Κύθηρα) εἶναι ὁ τόπος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰωάννου Κωττούνιου», *Μακεδονικά* 22 (1982), 488-505, καὶ εἰς ἀνάτυπον μὲ τὴν αὐτὴν σελιδαριθμῆσιν («Σύμμεικτα»), ὅπου (σελ. 503 καὶ 505 σημ. 1) σχετικὴ ἀναφορὰ καὶ εἰς τὸν Θεοδόσιον Κωττούνιον καὶ εἰς τὸ ἄλλο βιβλίον του, ὅπως καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία διὰ τὸν Ἰωάννην Κωττούνιον. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς παρουσιαζομένους τύπους γραφῆς τοῦ ἐπωνύμου (Κωττούνιος, Κατούνιος, Κωττούνης, Κουτούνιος, Κοτούνιος κ.τ.λ.) βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 503-505, ὅπου καὶ βιβλιογραφικαὶ παραπομπαί.

7. Βλ. Κωνστ. Ι. Δουβουνιώτου, «Μητροφάνου Κριτοπούλου, Ἀνέκδοτος γραμματικὴ τῆς ἀπλῆς Ἑλληνικῆς», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀθηνῆσι Πανεπιστημίου*, τόμ. Α', τεύχ. 1, Ἀθῆναι 1924, σελ. 97-123. (Φωτοτυπίαν τῆς μελέτης ταύτης ἀπέκτησα χάρις εἰς τὴν γνωστὴν, ἐξυπηρετικὴν διάθεσιν τοῦ προσφάτως ἀποθανόντος καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης Ἰωάννου Ἀναστασίου, ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ ἔργον καὶ τὸν βίον τοῦ Μητροφάνου Κριτοπούλου, ὁμιλήσας κατ' ἐπανάληψιν περὶ τούτου). Διὰ τὸν Μητροφάνην Κριτοπούλον ὑπάρχει πλουσία βιβλιογραφία, παλαιὰ καὶ νέα. Βλ., προσφάτως, Colin Davey, «Pioneer for Unity, Metrophanes Kritopoulos (1589-1639) and Relations Between the Orthodox, Roman Catholic and Reformed Churches», *Ἀνατύπωσις ἀπὸ τὸ περ. Ἐκκλησία καὶ Θεολογία*, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρετανίας (τόμ. Ι (1980) - V (1984), Λονδῖνον 1987, ὅπου (σελ. 309-314) ἀναφορὰ καὶ τῆς βιβλιογραφίας. (Εὐχαριστῶ τὸν φίλον συγγραφέα, διότι εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀποστείλῃ ἀντίτυπον καὶ αὐτῆς τῆς μονογραφίας του). Διὰ δὲ τὴν πιθανὴν συγγένειαν τῶν οἰκογενειῶν Κωττούνιου, Κριτοπούλου, Κουνάλη καὶ Περδικάρη, βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, *Ἱστορία...*, σελ. 125-127.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν

Ἀποσπάσματα ἐκ ληφθεισῶν ἀπαντήσεων ἐρωτηθέντων ἐρευνητῶν διὰ τὸ τοπικὸν Ἑορτολόγιον τῆς Βεροίας.

Θεωρῶ σκόπιμον νὰ καταχωρίσω ἐδῶ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα ἐξ ἀπαντητικῶν ἐπιστολῶν εἰδικῶν ἐρευνητῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπέστειλα ἐπιστολὴν καὶ κατατοπιστικὸν σημεῖωμα, βάσει τεσσάρων ὑποδειγμάτων μου, καὶ ἐζήτησα «τὰ φῶτα» των διὰ τὴν ἀνέυρεσιν τοῦ τοπικοῦ Ἑορτολογίου τῆς Βεροίας.

Πιστεύω ὅτι ἡ ἐνέργειά μου αὕτη θὰ εἶναι πολλαπλῶς ὠφέλιμος καὶ δι' ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν γινῶσιν τῆς ἀπαραδέκτου καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου καὶ ἰδίως εἰς τὸν τομέα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ὅπου ἐπικρατεῖ πλήρης ἀδιαφορία τοῦ κράτους καὶ τῶν ἄλλων νομικῶν προσώπων καὶ μόνον τὸ «μεράκι» μερικῶν περισώζει ἐλάχιστα μνημεῖα τῆς ἱστορίας μας. Ἐπίσης, ἡ δημοσίευσίς τούτου δίδει καὶ τὸ μέτρον τῶν ἐγγενῶν καὶ ἐξωγενῶν δυσχερειῶν, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν δυσαναλόγως προβληματικὴν ἢ ἀδύνατον τὴν ἔρευναν εἰς τὴν χώραν μας. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπιτείνεται, ὅταν ὑπαισέρχωνται καὶ ἄλλοι, δυσμενεῖς παράγοντες, ὅπως εἶναι ἡ φιλογρηματία, ἡ ἀδιαφορία κ.τ.λ. τῶν ἀπογόνων βιβλιοφίλων συλλεκτῶν σπανίων ἐκδόσεων καὶ χειρογράφων, ἰδίως ὅταν πρόκειται διὰ μοναδικὰ ἀντίτυπα ἢ πρωτότυπα.

Ἐλπίζω δὲ ὅτι βοηθεῖται, τοιουτοτρόπως, ἡ ὅλη προσπάθεια διὰ τὸν τελικὸν καὶ ἐπιτυχῆ ἐντοπισμὸν καὶ τὴν ἀνέυρεσιν τοῦ ἀντιτύπου τῶν Κ. Ψάχου - Μ. Γεδεῶν, ἢ ἄλλου τοιοῦτου, τὸ ὁποῖον πιθανὸν νὰ λαθάνῃ εἰς δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν:

1. Ἀπάντησις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Νικολάου Πετροπέλλη, κατ' ἐντολὴν τοῦ μητροπολίτου Μιλήτου Αἰμιλιανοῦ (γράμμα μου, πρὸς τοῦτον, τῆς 17.11.1967). Κωνσταντινούπολις, 18-1-1968:

«... δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ...».

2. Θεοδῶνη Κ. Ψάχου:

Τηλεφώνημά της, τῆς 25-5-1972, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα (εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς μου, τῆς 22-5-1972):

«Δὲν εὗρήκα τὸ βιβλίον». Ἰπόδειξις της νὰ ἀναζητήσω συγγενεῖς τοῦ Κ. Ψάχου καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα.

3. 'Επιστολή τοῦ Δημοσθένους Κοκκίνου, λογοτέχνου, συνιδρυτοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ «'Ηπειρωτικὴ Ἑστία», Ἰωάννινα, 16.6.1972:

Γράφει ὅτι δὲν ὑπάρχουν πληροφορίες διὰ τὴν οἰκογένειαν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ὑποδεικνύει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν λόγιον, ποιητὴν, τὸν μητροπολίτην Πέργης Εὐάγγελον.

4. Δελτάριον τοῦ μητροπολίτου Πέργης Εὐαγγέλου, Κωνσταντινούπολις, 1.7.1972:

«... Ἡρεύνῃσα εἰς ἀμφοτέρας τὰς βιβλιοθήκας — Πατριαρχείου καὶ Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης— ἀλλὰ δὲν ἀνεῦρον τὸ ζητούμενον φυλλάδιον... Οἱ διάδοχοι καὶ κληρονόμοι, ἄλλωστε, τοῦ μ. Κωνσταντίνου Ψάχου δὲν εὐρίσκονται ἐδῶ.

Πιθανὸν νὰ Σᾶς ἐξυπηρετήσω μὲ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Ψάχος εἶχε συνεργασθῆ, διὰ τὰ δημῶδη ἄσματα, μετὰ τοῦ Περιστέρη, πατρὸς τοῦ νῦν Πρωτοψάλτου τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν, ἐὰν δὲν ἀπατώμαι, ὅστις καὶ θὰ Σᾶς ἐξυπηρετήσῃ νομίζω ἀρτιώτερον...».

5. Ἀπάντησις τοῦ Γραφείου τῆς μητροπόλεως Νικαίας (τῆς Ἑλλάδος), ἐκ μέρους τοῦ (τότε ἀπουσιάζοντος) μητροπολίτου Γεωργίου, Νίκαια, 28-7-1972:

«...Ἐπληροφορήθημεν παρὰ τοῦ κ. Περιστέρη ὅτι κληρονόμος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κων. Ψάχου εἶναι ἡ γηραιὰ σύζυγος αὐτοῦ Ἀμαλία Ψάχου...

Ἡ ἐν λόγῳ κυρία, καθ' ἣ ἐπληροφορήθημεν, ἀρνεῖται πεισμόνως νὰ ἐπιδείξῃ τὰ βιβλία ἢ καὶ χειρόγραφα τοῦ συζύγου τῆς, εἰς οἰομένηποτε, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ἱ. Συνόδου, ἣτις ἐπεσκέφθη, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κ. Περιστέρην.

Οὐδεὶς γνωρίζει ποῖα βιβλία περιέχει ἡ βιβλιοθήκη, μὴ ὑπάρχοντος καταλόγου...».

6. Ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου Ἡλ. Ἡλιοῦ⁸, Παρίσι 2-4-1974:

Γνωστοποιεῖ ὅτι ἀπέβη ἄκαρπος ἡ ἔρευνά του εἰς ἑννέα βιβλιοθήκας τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης καὶ ἐπιλέγει: «Αὐτὲς εἶναι οἱ παρισινὲς βιβλιοθήκες ὅπου ὑπάρχει πάντα μιὰ ἐλπίδα νὰ βρεθοῦν παλαιὰ ἑλληνικὰ βιβλία. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀναζητήσεών μου εἶταν, ὅπως σᾶς εἶπα, ἀρνητικόν. Ἴσως ἂν μοῦ γράφατε τὴν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὅποια ἀντλήσατε τὴν πληροφορία γιὰ τὸ βιβλίον

8. Ἡ (ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ πατρὸς του) μάμιμη του ἐγεννήθη-κατήγετο ἐκ τῆς Βερούιας. Βλ. ἐπιστολὴν μου εἰς ἐφημ. Ἡ Ἀγνή, 13.2.1985, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα Μακεδονία τῆς Θεσσαλονίκης (στήλη τοῦ «Βορείου») καὶ εἰς τὰς τοπικὰς Βέροια καὶ Λαὸς (μὲ μικρὰς παραλλαγὰς), ἀναδημοσιευθεῖσαν καὶ εἰς τὸ βιβλίον μου: *Μὲ εἰλικρίνεια καὶ χωρὶς φανατισμὸ (πολιτικὰ κείμενα, 1982-1988)*, Βέροια 1988, α/α 32, σελ. 104-105. Νὰ ἐλπίζωμεν, λοιπόν, ὅτι ὁ ἐξάρετος καὶ εὐσυνείδητος οὗτος ἐρευνητὴς θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος θὰ ἀνακαλύψῃ ἀντίστοιχον τοῦ εὐρτολογίου τῆς γενετήρας τῶν προγόνων του;

αὐτὸ νὰ ἐπιχειρήσω ἀπὸ ἄλλο δρόμο νὰ συμβάλω στὴν ἔρευνά σας. Ὡστόσο ὁ τίτλος «Ἐορτολόγιον διὰ τὴν Βέροϊαν» δὲ μοῦ φαίνεται πὼς ταιριάζει μὲ καμιὰ ἐκδοτικὴ συνήθεια στὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ κείμενο μὲ ἰδιαίτερο τίτλο πού ἔχει τυπωθεῖ σὲ ἄλλο βιβλίον;».

7. Τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ Γεωργίου Πλουμίδη, Ἰωάννινα, 19. 4., 7.5 καὶ 11.11.1974:

α'. «...Βλέπω ὅτι ὁ Θεοδοσίος μνημονεύεται πρωτοετῆς φοιτητῆς στὴν Πάδοβα τὸ 1748 (Ε.Ε.Β.Σ., ΛΖ' (1969-70), σ. 316, ἀρ. 1481). Ἴσως τύπωσε στὴν Πάδοβα...».

β' «...Τώρα πῆρα ἀπάντησι καὶ ἀπὸ δύο πηγές πού ζήτησα νὰ ἐρευνηθοῦν. Ἡ ἀναζήτησι ὑπῆρξε ἀρνητικὴ: καὶ στὴ Ρώμη (Βατικανὴ Βιβλιοθήκη) καὶ στὴ Πάδοβα καὶ στὴ Βενετία.

Ἐλπίζω νὰ εὑρεθῇ ἀντίτυπο, ὅσο δύσκολο καὶ ἂν εἶναι. Κάποιο μοναστήρι πρέπει νὰ διασώζη τὸ κείμενο...».

8. Κάρτ-βιζίτ τοῦ Γ. Κεχαγιόγλου, Θεσσαλονίκη, 10.6.1981 (μὲ μονοτονικόν):

«...Δὲν βρῆκα, δυστυχῶς, στὰ χαρτιά μου (καὶ στὶς σημειώσεις ἀπὸ τὶς ἐνδείξεις τῶν Rizomotori τῆς Βενετίας) τίποτε σχετικόν...».

Ἐλπίζω νὰ σταθῆτε τυχερὸς στὴν ἀναζήτησι τοῦ ἐντύπου καὶ εὐχομαι νὰ τὸ βρεῖτε σύντομα...».

9. Ἐπιστολὴ τοῦ Γεωργίου Χατζηθεοδώρου, Χανιά, 20-6-1981:

«...Λύθημερόν, μόλις πῆρα τὴν ἐπιστολή σας, ἀφιέρωσα ἓνα ἀπόγευμα, σχεδόν, στὴν ἀναδίφηση τῶν σημειώσεών μου ἀπὸ τὰ χειρόγραφα καὶ τὰ ἔντυπα τῆς βιβλιοθήκης Κ. Ψάχου.

Δυστυχῶς, παρὰ τὸ ὅτι ἔχω κρατήσῃ λεπτομερεῖς καὶ πλήρεις σημειώσεις, δὲν περιλαμβάνεται τὸ ἔντυπο πού σᾶς ἐνδιαφέρει μέσα σ' αὐτές. Μετὰ βεβαιότητος σᾶς πληροφορῶ, ὅτι αὐτὸ δὲν βρίσκεται πλέον στὴν Βιβλιοθήκη Κ. Ψάχου. Κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ Μ. Γεδεών δὲν τὸ ἐπέστρεψε στὸν Κ. Ψάχο.

Δὲ θὰ ἦταν ἄσκοπο νὰ ἀποτανηθῆτε εἰς τὴν κόρη τοῦ Μ. Γεδεών, Καθηγήτρια κ. Σοφία Μ. Γεδεών, ἣ ὅποια ἀσφαλῶς θὰ διατηρεῖ τὸ ἀρχεῖο καὶ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Πατέρα της...».

Δεδομένου ὅτι πολὺ συχνὰ ἐπισκέπτομαι διάφορες Δημόσιες μοναστηριακὲς καὶ ἰδιωτικὲς βιβλιοθήκες, δὲν θὰ παραλείψω νὰ ἔχω ὑπ' ὄψην μου μὴπως συναντήσω αὐτὸ τὸ ἔντυπο...».

Τέλος, γράφει ὅτι τὸ αὐτὸ ἔντυπον τοῦ ἐζήτησε νὰ ἀνεύρη καὶ ὁ βιβλιοπώλης τῆς Ἀθήνας Κ. Σπανός (εἰς τὸν ὅποιον εἶχα ἀναθέσει τὴν ἐπ' ἀμοιβῇ του ἀνεύρεσίν του, ὅπως καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους βιβλιοπώλας παλαιῶν ἐντύπων τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης).

10. Σημείωσις, Ἀθήνα, 26.1.1982, τοῦ Λεάνδρου Βρανούση, εἰς τὰ περιθώρια φωτοαντιγράφου τῆς ἀπὸ 15.1.1982 ἐπιστολῆς μου καὶ πρὸς τοῦτον:

«... Δὲν βρήκαμε τίποτε σχετικό. Τόπος ἐκδόσεως: Βενετία (Γλυκός); Μᾶλλον Βιέννη, ὅπου τὸ 1784 ὁ ἴδιος συμπατριώτης σας Θεοδόσιος Κουτουνίος ἔχει τυπώσει καὶ ἄλλο βιβλίον (τὸ ξέρω μόνον ἀπὸ τὴν βιβλιογραφία τοῦ Legrand, τόμ. Β', σ. 430, ἀρ. 1138). Διαβίβασα φωτοαντίγραφο τῆς ἐπιστολῆς σας στὸν Φίλ. Ἡλιοῦ καὶ στὸν Γ. Βελουδῆ (Μόναχο). Ἴσως ξέρουν κάτι...».

11. Ἐπιστολὴ τοῦ Λίνου Ν. Πολίτη, Ἀθήνα 31.1.1982 (μὲ μονοτονικόν):

«... Μόλις πῆρα τὸ γράμμα σας, πῆρα ἀμέσως στὸ τηλέφωνο τὸν πῶ ἀρμόδιο ἄνθρωπο πού ἔχουμε γιὰ ζητήματα βιβλιογραφικά, τὸν κ. Φίλιππο Ἡλιοῦ, ὁ ὁποῖος ὅμως μοῦ εἶπε πὼς τοῦ εἶχατε ἀναφέρει τὸ θέμα, πού τὸ ξέρει καλά, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ αὐτὸ τὸ λαθάνον Ἐορτολόγιο τῆς Βεροῖας. Πάντως, μοῦ πρόσθεσε, τὸ ἔχει πάντοτε ὑπόψη του καὶ στὴν περίπτωση πού θὰ τὸ ἀνακαλύψει κάποτε, θὰ σᾶς εἰδοποιήσει ἐγκαίρως. Ἐκανα καὶ κάτι ἄλλο: πῆρα στὸ τηλέφωνο τὴν κυρία Σοφία Ἀλ. Καρανικόλα, κόρη τοῦ Γεδεών καὶ τὴ ρώτησα μήπως τυχὸν στὸ σπίτι τους ὑπάρχουν ἀκόμη βιβλία ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ πατέρα της καὶ αὐτὸ ἀνάμεσά τους. Μοῦ ἀπάντησε πὼς ξέρει τὸ θέμα, ἀλλὰ ὅτι δυστυχῶς τὸ βιβλίον δὲν ὑπάρχει. Ἡ τελευταία πιθανότητα εἶναι νὰ βρίσκεται στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ψάχου. Ἀλλὰ ἐδῶ πέφτουμε σὲ ἄλλη περίπτωση. Ἡ Βιβλιοθήκη Ψάχου ἔχει καὶ πολλὰ χειρόγραφα βυζαντινῆς μουσικῆς, γιὰ τὰ ὅποια ἐγράφη πὼς ἀποτελοῦν πραγματικὸ ὄργανο. Εἶχα ἐπιχειρήσει πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια νὰ πλησιάσω τοὺς κληρονόμους καὶ νὰ δῶ μήπως μπορεῖ ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ νὰ ἀγοραστῆ ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἀλλὰ προσκρούσαμε σὲ παράλογες ἀπαιτήσεις. Τί νὰ γίνῃ λοιπόν; Ἴπομονή. Κάνουμε καὶ σὲ τόσα ἄλλα!..».

12. Ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Σκιαδᾶ, Ἀθήνα, 13.3.1982:

«Δυστυχῶς, παρ' ὅλα τὰ ψαξίματά μου στὶς βιβλιοθήκες τῆς Ἀθήνας —παράλληλα βέβαια μὲ τὴ δική μου ἐρευνητικὴ προσπάθεια— δὲν κατόρθωσα τίποτε. Ὅσες βιβλιογραφίες φυλλομέτησα δὲν συνάντησα τὸ ὄνομα, ὅπως ὅποτε ὅμως δὲν ἀπελπίζομαι. Μπορεῖ ἢ θεὰ τύχη κάποτε νὰ μοῦ παρουσιάσει ὅτι συστηματικὴ ἐρευνα δὲν μὲ φανέρωσε. Κρατῶ τὸ γράμμα σας καὶ θὰ χαρῶ μαζί σας ἂν ἔχω ἓνα καλὸ ἀποτέλεσμα...».

13. Ἐπιστολὴ τοῦ Γρ. Θ. Στάθη, Ἀθήνα, 25.5.1982:

«... Ποτέ μου δὲν μπόρεσα νὰ προσπελάσω στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ψάχου. Τὸν Ἰούνιο, ἀργά, θὰ πάω γιὰ μιὰ ἐβδομάδα στὸ Ἅγιον Ὄρος, καὶ θὰ ἔχω τὸ νοῦ μου στὶς βιβλιοθήκες. Θὰ σᾶς ἐνημερώσω γιὰ ὅ,τιδήποτε εὐχάριστο γιὰ σᾶς...».

14. Ἐπιστολὴ τοῦ Π. Β. Πάσχου, Π. Πεντέλη, 23.1.1985:

«Δυστυχῶς, στὴ Βιβλιοθήκη μας δὲν ὑπάρχει κάτι τέτοιο. Ὑποψιάζομαι, πὼς ἂν δὲν τὸ ἐπέστρεψε ὁ Γεδεὼν, πρέπει, ἴσως, νὰ βρισκεται στὴ Βιβλιοθήκη του, ὅποτε ἡ κόρη του Σοφία μπορεῖ νὰ σὰς ἐξυπηρετήσῃ. Ἄν, ὅμως, τὸ ἐπέστρεψε, μπορεῖ νὰ βρισκεται στὴν ἴδια τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Κ. Ψάχου, πού, ἐπειδὴ ἔχει σπάνιες ἐκδόσεις καὶ μουσικὰ γρφ., ἡ μαθουσαλία ἐστὶ ἐχρῶσα γυναικία τοῦ Κ.Ψ. δὲν τὴν ἀνοίγει σὲ κανένα, κι ὅλο φαίνεται νὰ τὴν παζαρθεῖ με ἀμερικ. Παν/μία γιὰ κάμποσα ἑκατομ. δολλάρια...».

15. Ἐπιστολὴ τοῦ Παναγιώτη Φ. Χριστοπούλου, Ἀθήνα, 27.2.1985:

«... Τὸ ἀνεζήτησα κι ἐγὼ φιλοτίμως, ἀλλὰ δὲν μπόρεσα νὰ τὸ ἐντοπίσω πουθενά. Εἶναι, λοιπόν, unicum; Δὲν γράφεις στὴν κόρη τοῦ Γεδεὼν Σοφία, μήπως μπορέσει νὰ σὲ βοηθήσῃ;...».

16. Ἐπιστολὴ τοῦ Θωμᾶ Ι. Παπαδοπούλου, Ἀθήνα, 23.4.1985:

«Δυστυχῶς, τὸ πρόβλημα παραμένει. Τὴν πληροφορία τοῦ Μ. Γεδεὼν τὴν εἶχα ὑπ' ὄψη, ἀλλὰ μὴν ἔχοντας εὔρει ἀντίτυπο γιὰ νὰ διασταυρώσω τὴν εἰκασία τῆς ἐκδόσεως τοῦ φυλλαδίου πρὸ τοῦ 1800, ἀπέφυγα νὰ καταχωρίσω, τὴν πληροφορία ἔστω, στὸν κατάλογό μου. Δὲν εἶναι βέβαια παράξενο τὸ πὼς, ἂν καὶ ἐρεύνησα σὲ δεκάδες μοναστηριακὰς βιβλιοθήκες, ἰδιαίτερα τοῦ Ὁρους, δὲν ἔτυχε ν' ἀνακαλύψω κάποιο ἀντίτυπο. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀλιγοσέλιδα, «ἐφήμερα», ἐντυπα χάθηκαν, δυστυχῶς. Κατὰ σύμπτωση σώθηκαν μερικά, ἰδιαίτερα ἂν ἔτυχε νὰ συσταχθοῦν βιβλιοδετημένα με ἄλλα. Καὶ βέβαια οἱ ἐλπίδες ὑπάρχουν πάντα. Εἶναι ἐντυπωσιακὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν παλαιῶν ἐκδόσεών μας πού λανθάνουν στὸν ἑλληνικὸ γῶρο κι ἀποκαρδιωτικὴ ἢ κρατικὴ ἀδιαφορία γιὰ συστηματικὴ συλλογικὴ ἔρευνα. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται κι ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ πρόθεσή μου ἦταν νὰ κωδικοποιήσω μόνο τὰ μέχρι τὸ 1800 τυπωμένα βιβλία μας, πού βρέθηκαν μέχρι σήμερα, χωρὶς εὐχέρεια χρόνου γιὰ ἔρευνα, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ προσωπικὸ μεράκι θυσιάζοντας τὸν χρόνο τῶν κανονικῶν μου ἀδειῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἀνακάλυψα περίπου 1200 λανθάνουσες μέχρι σήμερα παλαιές μας ἐκδόσεις...».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἂν τύχῃ καὶ ἀνακαλύψω ἔστω καὶ φύλλο ἀπὸ τὸ ζητούμενο (τὸ μεράκι δὲν ἀποβάλλεται εὐκόλα), θὰ σπεύσω νὰ σὰς τὸ πληροφορήσω...».

17. Ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονυσίου, Κοζάνη, 6.5.1985:

«... Διὰ τὸ θέμα πού σὰς ἀπασχολεῖ περὶ τοῦ ἑορτολογίου Βεροίας, ἀπετάθην πρὸς τὴν χήραν τοῦ μακαρίτου Κ. Ψάχου... ἀλλὰ δὲν ἔλαβον ἀπάντησιν. Ἄς περιμένωμεν ἀκόμη ὀλίγον...».

18. Ἀπάντησις τῆς Ἰ. Μονῆς Ἀναλήψεως Κοζάνης («Πάτριον» Ἡμερολόγιον, 11.11.1985), ἐκ μέρους τῆς ἡγουμένης Μαγδαληνῆς:

«... δὲν τὸ ἔχουμε...».

Ἐλπίζω λοιπὸν καὶ ἐγὼ καὶ εὐχομαι θερμῶς νὰ εὐρεθῇ τὸ βιβλιάριον τοῦτο. Τοιοῦτοτρόπως θὰ παύσῃ ἡ ἐναγώνιος προσπάθεια (τόσων ἐρευνητῶν) ἐπὶ μίαν 30ετίαν. Προφανῶς, θὰ ἀπαιτηθοῦν καὶ ἄλλαι, εἰδικαὶ ἐρευναι, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι, βεβαίως, εὐκολώτεραι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς μικρᾶς ταύτης μελέτης, ὅποτε θὰ ἐκπληρωθῇ καὶ εἰς σκοπὸς τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς δημοσιεύσεώς της, ὅπως καὶ τοῦ σχετικοῦ χρονικοῦ, ὅπου ἀπεικονίζεται ἡ ἀνταπόκρισις πολλῶν εἰδικῶν, τοὺς ὁποίους εὐχαριστῶ, καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς, ὅπως καὶ τοὺς ὑπολοίπους, τῶν ὁποίων δὲν ἐμνημονεύθησαν ἐδῶ αἱ ὁποῖαι προσπάθειαι τῶν...

Ἡ ἀνωτέρω μελέτη συνετάγη κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1988, ὅποτε καὶ ἐταχυδρομήθη.

Ἐν συνεχείᾳ, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Βιβλιοφιλία» (τοῦ Κ. Σπανοῦ), καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ διπλοῦν τεῦχος 48-49, Ὀκτωβρίου-Δεκεμβρίου 1990 (ὡς «παράρτημα», σελίδες 31-45), πρόσκλησις πρὸς δῆλωσιν ἐνδιαφέροντος, ἐκ μέρους μουσείων καὶ ἰδρυμάτων βυζαντινῆς μουσικῆς, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς συλλογῆς τῶν χειρογράφων μουσικῆς τοῦ Κ. Ψάχου, συνολικῶς 20.000 (χειρογράφων) σελίδων, περίπου, ὅπως καὶ τῶν ἐντύπων ταύτης, ὑπολογισθέντων εἰς 1.500, περίπου (σελ. 31), ὡς καὶ ἀναλυτικὸς κατάλογος τῶν 415 χειρογράφων (τὸν ὁποῖον συνέταξεν ὁ προαναφερθεὶς καθηγητῆς τῆς μουσικῆς Γ. Χατζηθεοδώρου), δηλαδὴ 15 μεμβρανῶν (ἐκ 43 φύλλων), 184 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γρηγορίου καὶ 216 τῆς γενικῆς βιβλιοθήκης, τῶν ὁποίων, δηλαδὴ τῶν τελευταίων, ἐδόθησαν περισσότεραι πληροφορίες διὰ τὸ περιεχόμενον, τὰ φύλλα τῶν καὶ τὸ ἔτος ἢ τὸν αἰῶνα γραφῆς τῶν. Κατόπιν εἰς τὸ (διπλοῦν) τεῦχος 50-51, Ἰανουαρίου - Μαρτίου 1991, τοῦ ἰδίου περιοδικοῦ καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν 1ην σελίδα τοῦ ἐν συνεχείᾳ συνεραμμένου (μὲ ἰδιαιτέραν ἀρίθμησιν) περιοδικοῦ «Βιβλιοφιλικά Νέα» κατεχωρίσθη εἰδικωτέρα πρόσκλησις ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς συλλογῆς, δημοσιευθεῖσα πρὸ τοῦ καταλόγου τῶν (ἐντύπων) βιβλίων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξεποιούντο (εἰς τὴν 22αν δημοπρασίαν τοῦ οἴκου) κατὰ τὴν 21-3-1991. Ὡς τιμὴ ἐκτιμήσεως ὠρίσθη τὸ ποσὸν τῶν 300.000.000-600.000.000 δραχμῶν. Εἰς τὴν ἀναγγελίαν ταύτην ὁ ἀριθμὸς τῶν χειρογράφων ὠρίζετο εἰς 455 καὶ τῶν ἐντύπων «... πέρα τῶν χιλίων (1.000)...». Τέλος, εἰς τὸ τεῦχος 52ον τῆς «Βιβλιοφιλίας», τῶν μηνῶν Ἀπριλίου - Ἰουνίου 1991, ἀνεδημοσιεύθη ἡ αὐτὴ «πρόσκλησις ἀνοιχτοῦ διαγωνισμοῦ» (βλ. τὴν 1ην σελίδα τῶν «Βιβλιοφιλικῶν Νέων»), «ἐκτὸς καταλόγου» τῆς 23ης δημοπρασίας, τῆς 17ης Μαΐου 1991. Εἰς ταύτην, τὰ μὲν χειρόγραφα ἀνεβιβάζοντο εἰς 482, τὰ δὲ ἐντυπα περιωρίζοντο εἰς τὸν ἀριθμὸν 887. Τὰ αὐτὰ ἐγράφησαν καὶ εἰς αὐτοτελῆ ἔκδοσιν, ἀφορῶσαν εἰς τὴν δημοπρασίαν.

Ἠκολούθησαν σχετικὰ (μὲ τὴν δημοπρασίαν) δημοσιεύματα, εἰς ἐφε-

μερίδας τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης (βλ. τὴν ἐφημερίδα «Μακεδονία», τῆς 12ης Μαΐου 1991 καὶ «Θεσσαλονίκη», τῆς 13ης καὶ τῆς 15ης Μαΐου 1991). Τελικῶς δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ δημοπρασία, δεδομένου ὅτι ἐπωλήθη ἡ συλλογὴ αὕτη (ἀπ' εὐθείας) εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας, ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 310.000.000 δραχμῶν (βλ. τὰς ἐφημερίδας «Ἡ Καθημερινή», «Τὰ Νέα», «Ἐλευθεροτυπία» «Ἐλεύθερος Τύπος» κ.λ.π., τῆς 17ης Μαΐου 1991), ἀφοῦ δὲ εἶχε προηγηθῆ ἡ κατάθεσις ἀσφαλιστικῶν μέτρων (διὰ τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο ἡ ματαίωσις τῆς), ὑπὸ τοῦ Παναγίου Τάφου, ὁ ὁποῖος ἀντέλεξεν εἰς τὴν ἐκποίησίν τῆς⁹.

9. Σημειῶνα, ἀκόμη, ὅτι (συνοπτικῆν) ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ ἐορτολογίου τοῦ Θ. Κουτουνίου καὶ περὶ τῆς προσπάθειάς διὰ τὴν ἀνεύρεσίν του (χωρὶς τὸ «ἐπίμετρον» αὐτῆς τῆς δημοσιεύσεως), ἔκμα εἰς τὰ πλαίσια τοῦ IB' Πανελληνίου Συνεδρίου τῆς «Ἑλληνικῆς Ἱστορικῆς Ἐταιρείας» (Θεσσαλονίκη, 1 Ἰουνίου 1991), τὸ δὲ (σύντομον) κείμενόν τῆς παρεδόθη πρὸς καταχώρισιν εἰς τὰ Πρακτικὰ τούτου (τὰ ὅποια θὰ κυκλοφορήσουν κατὰ τὸν μῆνα Μάϊου τοῦ ἔτους 1992).

Ἡ ἀγορὰ τῆς συλλογῆς ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου προεκάλεσε τὴν ἀντίθεσιν («εταρτο-ετῶν φοιτητῶν τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος τῆς Σχολῆς ΝΟΠΕ»), διὰ τὴν γενομένην «σπατά-λην» τῶν 510 (ὡς γράφουν) ἑκατομμυρίων δραχμῶν (βλ. ἐπιστολὴν των εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἡ Καθημερινή», φύλλον τῆς 24.5.1991, σελ. 117).

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΙΝΗΤΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ίασιου 1. 11521 Ἀθήναι, τηλ. 7210.734

ΔΗΜΟΣΙΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

20
X